

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Турської Валерії Миколаївни на тему

**«Мода і злочинність: криміногенність та запобігання негативним
впливам»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

у галузі знань 08 «Право»

за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Дисертаційна робота Турської Валерії Миколаївни присвячена дослідженню надзвичайно оригінальної, сучасної та малодослідженої у вітчизняній кримінологічній науці проблематики – кримінологічного значення моди як соціального феномену, її потенційного впливу на формування девіантної та протиправної поведінки, а також розробленню системи заходів запобігання негативним соціокультурним впливам.

Актуальність теми дисертації не викликає сумнівів, оскільки сучасне суспільство перебуває під потужним впливом цифровізації, глобалізації, соціальних мереж, масової культури, візуальних кодів, інфлюенсерського середовища, культури демонстративного споживання та швидкоплинних трендів. У таких умовах мода перестає бути виключно естетичним або побутовим явищем і набуває значення складного соціального регулятора, який впливає на ціннісні орієнтації, поведінкові моделі, механізми соціальної ідентифікації та комунікації.

Особливу наукову цінність має те, що дисертантка розглядає моду не як безпосередню причину злочинності, а як фонове для злочинності явище, яке за певних соціальних, психологічних, інформаційних та економічних умов може створювати сприятливе середовище для формування окремих проявів девіантної та протиправної поведінки. Такий підхід є методологічно виваженим, оскільки дозволяє уникнути спрощеного причинно-наслідкового пояснення злочинності та водночас розширює предметне поле сучасної кримінології.

Важливо також відзначити, що авторка звертається до проблеми впливу моди на молодіжне середовище, субкультурні практики, механізми наслідування, групової конформності, соціального престижу, символічного споживання та медійного тиску. Саме ці аспекти сьогодні мають особливе значення для кримінологічної науки, оскільки традиційні підходи до пояснення злочинності потребують доповнення аналізом новітніх соціокультурних і цифрових чинників.

Таким чином, тема дисертації є актуальною, своєчасною та науково перспективною. Вона відповідає сучасним тенденціям розвитку кримінологічної науки, яка дедалі більше орієнтується не лише на аналіз класичних детермінант

злочинності, а й на дослідження складних соціальних, культурних, інформаційних і символічних впливів на поведінку особи.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Дисертаційне дослідження В. М Турської характеризується належним рівнем теоретичної обґрунтованості, міждисциплінарністю та науковою самостійністю. Авторка вдало поєднала положення кримінології, соціології, культурології, психології, теорії соціальних комунікацій і філософії культури, що дозволило розглянути феномен моди не поверхово, а як складне багаторівневе соціокультурне явище.

Позитивної оцінки заслуговує концептуальний підхід дисертантки до розуміння моди як соціального конструкта, неформального регулятора суспільних відносин і водночас явища, здатного опосередковано впливати на процеси формування девіантних поведінкових установок. Авторка переконливо доводить, що мода реалізує свій вплив через механізми наслідування, групової ідентифікації, символічного тиску, престижності, соціального схвалення та демонстративного споживання.

Наукова новизна дисертації полягає насамперед у тому, що в межах кримінологічної науки здійснено комплексну спробу концептуалізувати моду як фонове для злочинності явище. Такий підхід є безумовно цікавим і перспективним, оскільки дозволяє по-новому подивитися на ті соціокультурні процеси, які раніше здебільшого залишалися поза межами кримінологічного аналізу або розглядалися лише побіжно.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження слід віднести: обґрунтування кримінологічного значення моди як соціального феномену та елемента сучасного соціокультурного середовища; визначення моди як фонового для злочинності явища, що не є самостійною причиною злочинності, але може впливати на формування девіантних і протиправних моделей поведінки; розкриття механізмів впливу модних тенденцій на мотиваційну сферу особистості, зокрема через наслідування, конформізм, прагнення до соціального визнання та символічного статусу; аналіз ролі цифрового середовища, соціальних мереж і віральних трендів у поширенні поведінкових моделей, що можуть мати деструктивний або криміногенний потенціал; розроблення системи заходів запобігання негативним впливам моди на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-наукових методів дослідження, зокрема діалектичного, формально-логічного, системно-структурного, порівняльно-правового методів, а також соціологічних методів і контент-аналізу. Позитивно слід оцінити й наявність емпіричної основи дослідження, зокрема проведеного авторкою соціолого-кримінологічного опитування, а

також аналізу цифрового медіапростору, соціальних мереж та інформаційних платформ.

Особливо важливо, що авторка не обмежується виключно теоретичними міркуваннями, а намагається запропонувати практично орієнтовану модель запобігання негативним впливам моди. Такий підхід свідчить про прикладну спрямованість дослідження та його потенційну корисність для розвитку профілактичної діяльності у сфері запобігання правопорушенням, насамперед у молодіжному середовищі.

Оцінка змісту дисертації, її структури та завершеності. Структура дисертаційної роботи є логічною, послідовною та відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Така побудова дозволила авторці послідовно перейти від загальнотеоретичного осмислення моди як соціального феномену до аналізу її кримінологічного значення та формування системи заходів запобігання негативним впливам.

У вступі дисертантка належним чином обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, характеризує методологічну та емпіричну основу роботи, формулює положення наукової новизни, теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Вступна частина засвідчує чітке розуміння авторкою наукової проблеми та логіки її дослідження.

Перший розділ дисертації присвячено феноменології моди в сучасній кримінології. У ньому авторка розглядає моду як соціальний феномен, аналізує її поняття, систему, функції, соціокультурний контекст і кримінологічне значення. Цей розділ є теоретично насиченим і демонструє добру обізнаність дисертантки з широким колом наукових джерел. Авторка вдало показує, що мода є не лише зовнішнім атрибутом культури, а складним механізмом соціальної комунікації, ідентифікації, диференціації та регуляції поведінки.

Особливо позитивно слід оцінити прагнення авторки не спрощувати феномен моди, а розглядати його в широкому соціальному контексті. Дисертантка обґрунтовано пов'язує моду з процесами соціалізації, формуванням ціннісних орієнтацій, символічним споживанням, субкультурними практиками, молодіжною ідентичністю та впливом цифрового середовища. Це дозволяє зробити висновок про належну теоретичну глибину першого розділу.

Другий розділ дисертації присвячено питанням запобігання криміногенним впливам моди. У ньому досліджуються взаємозв'язок моди і злочинності, механізми криміногенного впливу моди на суспільні процеси та поведінку, що відхиляється, сучасні тенденції запобіжної діяльності, а також форми й методи запобігання негативним впливам моди.

Цей розділ має виразну прикладну спрямованість і демонструє здатність авторки переходити від теоретичного аналізу до формування практичних

рекомендацій. Заслугує на підтримку запропонований підхід до побудови системи запобігання на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному. Така структура відповідає усталеним кримінологічним підходам і водночас адаптована до специфіки досліджуваної проблематики.

До позитивних аспектів другого розділу слід віднести акцент на медіаосвіті, розвитку критичного мислення, формуванні відповідального інформаційного середовища, моніторингу ризикових трендів, роботі з групами ризику та залученні педагогічних, психологічних і соціально-виховних інструментів. Авторка слушно виходить із того, що запобігання негативним впливам моди не може зводитися до заборон або репресивних заходів, а має базуватися на просвітництві, профілактиці, соціальній підтримці та розвитку критичного сприйняття інформації.

Висновки дисертації відповідають поставленим завданням, логічно випливають зі змісту роботи та відображають основні результати проведеного дослідження. Робота справляє враження завершеного наукового дослідження, у якому авторка послідовно реалізувала обрану концепцію та досягла поставленої мети.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання її положень у правотворчій, правозастосовній, науковій та освітній діяльності. Запропоновані авторкою висновки можуть бути корисними під час розроблення програм запобігання правопорушенням, удосконалення молодіжної політики, формування заходів інформаційної безпеки, організації профілактичної роботи з молоддю, а також під час викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Ювенальна юстиція», «Соціологія девіантної поведінки», «Запобігання злочинності».

Особливо цінною є практична орієнтація дослідження на сучасне цифрове середовище. Авторка слушно звертає увагу на те, що значна частина сучасних модних трендів формується, поширюється й закріплюється саме через соціальні мережі та цифрові платформи. У зв'язку з цим профілактична діяльність має враховувати не лише традиційні соціальні інститути, а й новітні канали комунікації, інформаційні алгоритми, інфлюенсерські практики та візуальні моделі соціального наслідування.

Запропоновані у дисертації положення можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень соціокультурних чинників злочинності, криміногенних ризиків цифрового середовища, впливу масової культури на поведінку молоді, а також для вдосконалення профілактичної діяльності суб'єктів запобігання правопорушенням.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою, з дотриманням вимог наукового стилю. Виклад матеріалу є логічним, послідовним і загалом зрозумілим для фахівця у сфері кримінології та

права. Авторка демонструє належний рівень володіння юридичною, кримінологічною та міждисциплінарною термінологією.

Позитивно слід відзначити, що текст дисертації має концептуальний характер і не зводиться до простого опису наукових джерел. Авторка формує власну позицію, послідовно її аргументує та намагається запропонувати авторське бачення кримінологічного значення моди.

Стиль роботи характеризується науковою насиченістю, термінологічною різноманітністю та прагненням до теоретичного узагальнення. Це загалом відповідає складності обраної теми та міждисциплінарному характеру дослідження.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Основні положення дисертаційної роботи відображені у наукових публікаціях авторки. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 7 наукових працях, зокрема у 4 статтях у фахових виданнях України категорії «Б» та 3 тезах наукових доповідей. Наявність статей у фахових виданнях України та тез наукових доповідей свідчить про належну апробацію результатів дослідження, їх обговорення в науковому середовищі та відповідність формальним вимогам до оприлюднення результатів дисертації.

Публікаційна активність дисертантки підтверджує, що основні положення роботи не є випадковими або фрагментарними, а становлять цілісну наукову позицію, яка послідовно розроблялася в межах обраної теми.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота містить належний науковий апарат, список використаних джерел, посилання на праці вітчизняних і зарубіжних дослідників. Використання широкого кола джерел свідчить про ґрунтовну теоретичну підготовку авторки та її прагнення розглядати обрану проблему в контексті сучасного міждисциплінарного наукового дискурсу.

За змістом робота справляє враження самостійного дослідження, у якому авторка не лише узагальнює наявні підходи, а й формує власну концепцію кримінологічного осмислення моди як фонового для злочинності явища.

Зауваження та дискусійні положення. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження В. М. Турської, слід звернути увагу на окремі положення, які мають переважно дискусійний характер і можуть бути предметом наукового обговорення під час захисту:

1. Потребує додаткового пояснення питання про межі кримінологічного аналізу моди. Авторка переконливо обґрунтовує, що мода може виступати фоном для злочинності явищем, однак під час захисту доцільно було б додатково пояснити, за якими саме критеріями мода відмежовується від інших соціокультурних чинників – масової культури, субкультур, консюмеризму, медійних трендів та інформаційного впливу. Це питання має не стільки критичний, скільки теоретико-методологічний характер, оскільки воно дозволяє

ще точніше окреслити місце авторської концепції в системі сучасної кримінологічної науки.

2. Дискусійним є питання про співвідношення девіантної та власне злочинної поведінки у контексті впливу моди. У роботі значна увага приділена девіантним практикам, молодіжним субкультурам, демонстративному споживанню, соціальному наслідуванню та поведінковим установкам. Водночас під час публічного захисту було б доцільно докладніше пояснити, у яких випадках негативний вплив моди залишається на рівні соціальної девіації, а в яких — може набувати кримінологічного значення у вузькому сенсі. Таке уточнення посилює б прикладну спрямованість роботи та дозволило б чіткіше показати її значення саме для кримінології.

3. Окремі запропоновані профілактичні заходи могли б бути конкретизовані з погляду механізму їх практичної реалізації. Заслужують на підтримку положення дисертантки щодо розвитку медіаосвіти, критичного мислення, інформаційної гігієни, моніторингу ризикових трендів і роботи з групами ризику. Водночас у подальших наукових дослідженнях або під час захисту варто було б уточнити, які саме суб'єкти профілактики, у межах яких повноважень та за допомогою яких інструментів можуть реалізовувати запропоновані заходи. Це не знижує наукової цінності роботи, а радше відкриває перспективи для її подальшого прикладного розвитку.

Зазначені зауваження не мають принципового характеру, не ставлять під сумнів наукову цінність дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Вони спрямовані на уточнення окремих теоретичних і прикладних положень, які можуть бути предметом конструктивної наукової дискусії.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Турської Валерії Миколаївни на тему «Мода і злочинність: криміногенність та запобігання негативним впливам» є самостійним, завершеним, актуальним і науково оригінальним дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні кримінологічного значення моди як соціального феномену та фонового для злочинності явища, а також у розробленні системи заходів запобігання її негативним впливам.

Робота вирізняється новизною постановки проблеми, міждисциплінарністю, належним теоретичним рівнем, практичною спрямованістю та актуальністю для сучасної кримінологічної науки. Авторка продемонструвала здатність до самостійного наукового пошуку, опрацювання значного масиву джерел, формування власних висновків і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони можуть бути використані для подальшого розвитку авторської концепції та поглиблення дослідження соціокультурних чинників злочинності.

З урахуванням викладеного дисертаційна робота Турської Валерії Миколаївни «Мода і злочинність: криміногенність та запобігання негативним впливам» відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри право
гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»**

Михайло ФІАЛКА